

66 Vö.: Heilfron: 242. old., Grosschmid tervezete 10.§ (1)

67 BGB I. tervezet 1597.§, II. tervezet 1622.§, végleges 1738.§ mindenütt első fordulat; 1900-as magyar tervezet 219-220. §§

68 Így Herczegh: 85. old.

69 Vö.:Törvényesítés. Magyar Jogi Lexikon VI., 648. old.

A VÉDJEGYJOG FOGYASZTÓVÉDELMI ÖSSZEFÜGGÉSEI

CSÉCSY GYÖRGY*

1. A fogyasztóvédelem és a védjegyjog (illetve tágabb értelemben az iparjogvédelem) összefüggéseivel hazai irodalmunkban Bognár Istvánné, Vida Sándor, valamint Lontai Endre foglalkozott.¹

Lontai már 1979-ben a következőket írja: „Amint ezt Vékás Lajos szellemesen megjegyzi, a fogyasztóvédelem jószándékú kísértete járja be napjaink tőkés társadalmát, amihez csak azt a kiegészítést fűzném, hogy a ‚kísértetjárás‘ egyre kevésbé korlátozódik a tőkés országokra, mindjobban megfigyelhetők univerzális tendenciává válásának kontúrjai.” Majd később így folytatja: „Annál is inkább indokolt a fogyasztóvédelem problémakörének elemzése, mert a konsumerizmus zászlaját lobogtató irányzatok (publikációk) ezt, mint a tőkés társadalom vívmányát hangsúlyozzák”, pedig nem feledkezhetünk el arról, „hogy a termelés a szocialista társadalmi-gazdasági rendszerben nem öncélú, hogy végső fokon a szükségletek mind teljesebb, mind magasabb színvonalon történő kielégítését célozza, s ezen a téren már nem kevés eredményt könyvelhetünk el. Ezért a jó értelemben propaganda, társadalmi-gazdasági rendünk vonzóvá tétele is indokolja, hogy vizsgáljuk és bemutassuk a fogyasztók érdekeit szolgáló intézményeinket.”²

Vida Sándor is nagyjából ugyanebben az időben felteszi a kérdést, hogy lehet-e a szocialista országokban fogyasztóvédelmi szabályozásról beszélni, vagy sem. Válaszként Kemenes Bélát idézi, aki elsőként mutatott rá, hogy „a szocialista jogalkotás és jogirodalom minőségvédelem kategória alatt szabályozza, illetőleg vizsgálja a fogyasztóvédelem által felvetett problémákat”.³

*DR. CSÉCSY GYÖRGY

egyetemi docens

Civilisztikai Tudományok Intézete, Polgári Jogi Tanszék

3515 Miskolc-Egyetemváros

Vida a továbbiakban azt vizsgálja, hogy a '80-as évek elején meglévő jogi környezetben a jogalkotó milyen intézkedésekkel kívánta ezt az elvi célkitűzést, nevezetesen a fogyasztók érdekvédelmét elérni, illetve, hogy ehhez a jogalkalmazó milyen segítséget tudott nyújtani. A tételes magyar védjegyjog öt olyan intézkedését sorolja fel és elemzi részletesen, amelyek közvetlen fogyasztóvédelmi célzatúak, vagy legalábbis felhasználhatók erre a célra.

Ezek a következők:

- a megtévesztő védjegy tilalma,
- megtévesztés közismert védjegy jogellenes használatával,
- az összetéveszthető védjegy tilalma,
- a védjegy megtévesztő átruházásának tilalma, végül
- a megtévesztő védjegylicencia-szerződés tilalma.⁴

A közvetlen fogyasztóvédelmi rendelkezések mellett a védjegy törvény számos olyan intézkedést tartalmaz, amely ha nem is védi, de szolgálja a fogyasztó érdekeit, ezeket közvetett fogyasztóvédelmi intézkedéseknek nevezni. Ilyenek a védjegy törvényben:

- a megkülönböztetőképesség szabálya (Vt. 1. §)
- a lajstromozási akadályok meghatározása (Vt. 3. §)
- a védjegy bitorlás szankcionálása (Vt. 13. §)
- a védjegy törlésére vonatkozó rendelkezés (Vt. 19. §) és
- a védjegyhasználati kényszer szabálya (Vt. 16. § c. pont), de ez utób-

bit csak némi fenntartással lehet fogyasztóvédelmi intézkedésnek tekinteni.⁵

Napjainkra a helyzet a fogyasztóvédelem területén hazánkban is megváltozott. Az 1990-es éveket a fogyasztóvédelem „zászlóbontása” korának nevezhetjük. Ennek jelei a törvényalkotásban a termékfelelősségről szóló törvény elfogadása, a fogyasztóvédelmi törvény megalkotási iránti igény és az azt követő koncepciók felszínre kerülése, az állami adminisztráció szintjén pedig a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség, a Versenyhivatal életre hívása, a társadalmi önszerveződések terén pedig a Fogyasztóvédelmi Egyesület és más érdekvédelmi csoportosulások. A piactudományra való áttérés egyik feltűnő jelensége, hogy a kínálati piac váltotta fel a korábbi hiánygazdaságot. A kínálati piac és a liberalizált gazdaság a pozitívumok mellett jelenti azt is, hogy a termékek minősége széles skálán mozog és gyakoriak a gyenge minőségű, bizonytalan eredetű és összetételű termékek is. A termékek és fogyasztási cikkek dömpingje eladói oldalon agresszív marketing módszerek, pl. félrevezető reklám és szerződéskötési mechanizmusok, pl. háznál kötött szerződések, ügynöki módszerek elterjedését vonja maga után, mellyel szemben a fogyasztót védelemben kell részesíteni. Ugyancsak fontos a fogyasztó információkkal való ellátása, mely nélkülözhetetlen ahhoz, hogy helyes döntést hozzon. Ezek között a legfontosabb a termék összetételéről és használatáról, valamint az árról szóló információk.⁶

2. Az a jelenség, hogy a modern piactudományban a hatalom egyre fokozódó mértékben kapcsolódik a nagy szervezetekhez, s mind kevesebb jut

belőle az állítólagos szuverén fogyasztónak, felvetette a fogyasztóvédelem szükségességét. A fogyasztóvédelem, mint a fogyasztói érdekvédelem mozgalma a monopolkapitalizmus időszakában jelentkezett Amerikában és Európában egyaránt, majd a 70-es évek elejétől a szocialista országokba, köztük Magyarországra is begyűrűzött. A fogyasztóvédelem célja: egyensúlyi helyzet teremtése a termelő és a fogyasztó között. Az egyensúlyi helyzet megteremtéséhez szükséges:

- a fogyasztó egészségének és biztonságának, testi épségének védelme a fogyasztási folyamatban,
- az inkorrekt szerződési feltételek érvénytelenné nyilvánítása,
- a fogyasztó megfelelő informálása, tájékoztatása, kioktatása,
- a tisztességtelen üzleti módszerek (tisztességtelen reklám termékek, tisztességtelen ár stb.) alkalmazása elleni védelem.

A fogyasztói érdekvédelem iránti igény felerősödése elsősorban gazdasági okokra vezethető vissza. A nagyüzemi módszerrel előállított termékek tömege jelent meg a piacon, melynek következtében a fogyasztó elvesztette korábbi személyes kapcsolatát a saját terméket forgalomba hozó kistermelővel, akik személyükben is garanciát jelentettek az eladott áru minőségéért, biztonságáért. A modern technikák alkalmazásával gyártott termék ellenőrzését a kereskedő már nem tudja ellátni annál is inkább, mivel a gyártónál is e célra kiképzett műszaki apparátus foglalkozik a minőségi ellenőrzéssel.

Ilyen feltételek között a fogyasztó szempontjából alapvető jelentőségű az áru minőségéért és biztonságáért való helytállás. A fogyasztóvédelem legfontosabb feladata a fogyasztó egészségének, biztonságának és testi épségének védelme, mely felelősségi oldalról nem más, mint a hibás termék által okozott kár megtérítéséért való felelősség, melyet a jogirodalomban termékfelelősségnek, vagy termelői felelősségnek szokás nevezni. A termékfelelősség az olyan személyi sérülés vagy anyagi károsodás miatti felelősséget jelenti, amit a termék okoz használata vagy felhasználása során. A felelősség megállapítása az egyes jogrendszerekben eltérő jogcímenek történik.

- Vannak országok, ahol a kártérítés a szerződészegés következményeként állapítható meg,

- más esetekben a deliktuális, szerződésen kívüli kártérítés szabályait alkalmazzák, végül

- létezik egy harmadik modell is, melynek lényege, hogy a termelő kártérítési kötelezettségét sui generis, önálló felelősségi alakzatként a hibás termék előállítója objektív felelősséggel tartozik azokért a károkért, amelyeket a hibás termék okoz használata vagy felhasználása során.⁷

A termék hibái lehetnek:

- termelésen belüli hibák (gyártási, konstrukciós és rendszerbeli hibák),
- termelésen kívüli hibák (a termékre vonatkozó vásárlói figyelmeztetés elmaradásából vagy hiányosságából keletkező hibák) és
- a használat és kezelés során elkövetett hibák.

3. A termékfelelősségre hatékony jogszabályok vonatkoznak a fejlett piacgazdasággal rendelkező államok jogában, így mindenekelőtt az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország, Németország, valamint Svédország jogrendszerében, ezzel azonban e helyütt részletesen nem foglalkozom. Néhány gondolatot azonban közölnék az Európai Közösség ilyen irányú szabályozásáról.

Az EGK Miniszterek Tanácsa már 1975-ben határozatot hozott a fogyasztók védelméről és tájékoztatásáról. E határozatban kiemelték a fogyasztó jogát az egészségvédelemre és a biztonságra, a gazdasági érdekvédelem jogát, a fogyasztó kártérítésre való jogát, valamint a tájékoztatási, felvilágosítási és képviselői jogot. Kimondta a határozat, hogy e jogok érvényesülését speciális intézkedésekkel elő kell segíteni.

Az 1981. május 19-én elfogadott új európai fogyasztóvédelmi program kiemelte, hogy a fogyasztóvédelem két sarkköve az ár és a minőség. Ennek jegyében a termékfelelősség szabályozásának egységesítéséről a Közösség Tanácsa 1985-ben meghozta a **termékfelelősségről szóló határozatot**.⁸ A határozat kimondja, hogy a termelő objektív felelősséggel tartozik az általa gyártott termék hibája folytán keletkező károkért. A termelő fogalmát kiterjesztően értelmezi, ennek megfelelően termelőnek minősül a végtermék, alkatrész gyártója, a nyersanyagtermelő, s ha a termelőt nem lehet azonosítani, a szállító is. Számukra sem lehet közömbös, hogy termelő mindenki, aki az EGK területére árucikket visz eladás, bérlet, lízing, vagy kereskedelmi tevékenysége folytán. Ebből következik, hogy a határozat hatálya a tagországokon kívül minden exportőrre, így hazánkra is kiterjed és a közösség területére bevitt árucikkekért gyártóik, objektív felelősséggel tartoznak. A határozat három évet engedett a tagállamok részére, hogy hatályba léptessék a direktívával egyező nemzeti szabályozásukat.

4. A termékfelelősség egyesítő szabályozásán túlmenően az EGK országok közötti gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok általános elterjedése megteremtette az igényt a fogyasztóvédelem nemzetközi egységesítésére. A gazdasági integrációk számára például szolgálhat az Európai Közösség fogyasztóvédelmi politikája. Már a Közös Piac megalapítását szolgáló Római Szerződésben az alapítók differenciált jogforrási rendszert hoztak létre a jogegységesítés biztosítására. Az EK Tanácsa és Bizottsága a Római Szerződésben a 100. cikkelyében megfogalmazott általános felhatalmazás alapján – mely lehetővé teszi a tagállamoknak, hogy „a Közös Piac felállítására vagy működésére közvetlenül hatást gyakorló” jogi és közigazgatási rendelkezések összehangolását – figyelemmel a szerződés 189. §-ára rendeletet, irányelvet, egyedi döntést, ajánlást és állásfoglalást adhat ki a közösségi jog létrehozása és ezek a nemzeti jogokkal szembeni primátusuk biztosítása érdekében. A két legfontosabb a közösségi szervek kezében: a **rendelet**, mellyel általános érvényű közvetlenül kötelező jogot alkothatnak, és az **irányelv**, amellyel a nemzeti törvényhozás fő vonalait határozzák meg, jelentős területet biztosítva a nemzeti sajátosságok érvényesülése számára.

A fogyasztóvédelmi jog egységesítésének fő eszköze az **irányelv**. A Római Szerződés 189. § (3) bekezdése szerint „az irányelv mindazon államok számára, amelynek szánták az elérendő célok tekintetében kötelező, ugyanakkor a belső állami szerveknek hagyja a forma és az eszköz megválasztását. Az irányelv címzettje tehát az állam, így az az egyes egyénekre nem kötelező. Az állam felel azért, ha elmulasztja a megfelelő intézkedést, belső jog kialakítását, vagy ha azok alkalmatlanok a cél elérésére. Egy irányelv és egy nemzetközi jog közötti összeütközés esetén az irányelv elvben nem rontja le a belső jogot, bár már volt rá precedens, hogy a bíróság elismerte a magánszemélyek közvetlen hivatkozási jogát valamely irányelvre azzal az indoklással, hogy az állam elmulasztotta, illetve késlekedett az intézkedések meghozatalával.

A 60-as évek eleje óta az EK Bizottság nagyszámú konzultatív bizottságot hívott életre tevékenységének segítésére. Jelenleg kb. 200 tanácskozási bizottság működik. Ezek közül a legfontosabb a Fogyasztók Konzultatív Bizottsága, mely 1973-tól működik.

Feladata:

- képviseli a fogyasztók érdekeit a Bizottságban,
- kezdeményezési jog a fogyasztók oktatására, védelmére vonatkozó politika megtervezése és végrehajtása körében,
- véleményezi az EGK fogyasztókat érintő tevékenységét,
- szakvéleményeket készít az EK Bizottság számára,
- képviselőket nevez ki a különböző tanácsadói bizottságokba.

Az Európai Közösség mintegy 60 különböző szintű jogforrást fogadott el a fogyasztóvédelem területén. Ezek között található olyanok, amelyek a fogyasztóvédelem helyét határozzák meg az EGK politikájában és céljaiban. Több irányelvet fogadtak el a fogyasztók informálása, r.evelése, képviselői tárgyában. Ilyen pl. a Tanács 1988. december 21-i döntése a fogyasztási cikkek használatából eredő veszélyekre vonatkozó információk gyors cseréjének közösségi rendszeréről. Fontos irányelvek születtek a fogyasztók egészségének és biztonságának védelméről, pl. a Tanács 1987. június 25-i határozata a fogyasztók biztonságáról, vagy a 379/1979. EGK Irányelv a fogyasztók védelméről az élelmiszerárak feltüntetésével kapcsolatban.

Példásképpen két irányelvet ismertetnék részletesebben. Az egyik, a már korábban említett témához, a termékfelelősséghez kapcsolódik, a másik pedig a félrevezető hirdetésekéről szóló irányelv.

a) A termékfelelősségről szóló **85/375 EGK Irányelv** szerint a termelő objektív felelősséggel tartozik az általa gyártott termék hibája folytán okozott személyi és más magánhasználatra rendelt dolgokban okozott károkért. A gyártó csak az Irányelv által taxatíván meghatározott okok bizonyítása esetén mentesülhet a felelősség alól, nevezetesen csak akkor, ha bizonyítja, hogy

- nem hozta forgalomba a terméket,
- a hiba a teljesítés után következett be,

- a terméket nem forgalombahozás céljából gyártotta,
- a hiba a közhatalomtól származó imperatív szabályoknak való megfelelés következménye,
- a forgalmazáskor a hiba felismerését a tudományos és technikai ismeretek szintje nem tette lehetővé.

Az Irányelv a dolgokban okozott károk megtérítésére vonatkozóan felállít egy minimumszabályt, 500 ECU feletti károkra korlátozva a gyártó perlését. A hibás termék által okozott károk megtérítésére az Irányelv 3 éves elévülési és 10 éves jogvesztő határidőt állapít meg.

b) A másik irányelv a **84/450 EGK Irányelv** a félrevezető hirdetések-ről. Ezen direktíva célja a fogyasztó, a kereskedelmet vagy üzleti tevékenységet folytató vagy szakmát vagy mesterséget gyakorló személyek, valamint a köz érdekének a védelme a félrevezető hirdetések és azok hátrányos következményeivel szemben. Félrevezető hirdetés alatt bármely olyan hirdetés értendő, amely bármilyen módon – megjelenítését is beleértve – megtéveszti vagy valószínűleg megtévesztheti azon személyeket, akiknek a hirdetést szánták vagy akiket elér és amelyek megtévesztő természetüknél fogva valószínűleg befolyásolja azok gazdasági viselkedését, vagy amely az említett okokból sérti vagy sértheti valamely versenytárs érdekeit. A félrevezető reklámok eltiltására bírósági és közigazgatási eszközök igénybevétele helyezi kilátásba az Irányelv.

Hazánk 1992 őszén társulási megállapodást írt alá az EGK-val, melynek következtében felmerült az igény, hogy a kodifikáció során – bár még nem kötelező erővel – szükségszerű és célszerű kompatibilis jogi normákat alkotni. A termékfelelősség kérdésében 1993-ban megszületett az új törvény, amely már a jogegységesítés igényeire figyelemmel hasonló szabályokat tartalmaz, mint az EGK Irányelv.

5. Magyarországon a jelenlegi szabályozásra jellemző, hogy a fogyasztói érdek védelmére eddig nem jött létre önálló fogyasztóvédelmi törvény (bár történtek erre kísérletek), hanem több jogágban találtunk fogyasztói érdekvédelmet célzó jogi normát. A fogyasztóvédelem szempontjából legfontosabb jogágak:

- a büntetőjog és szabálysértési jog
- az államigazgatási jog és
- a polgári jog.

A Büntető Törvénykönyv büncselekménynek nyilvánítja pl. a rossz minőségű termékek forgalomba hozatalát, a minőség hamis tanúsítását, a vásárlók megkárosítását, a hamis termékjelzés használatát.

A szabálysértési jog is szakcionál számos fogyasztói érdeket sértő magatartást, így pl. a vásárlók megkárosítását, az árelenőrzés megakadályozását stb. Fogyasztóvédelmi jellegűek pl. az alábbi igazgatási jogi normák

- szabványok és műszaki előírások,
- a minőség tanúsítása,
- a minőségellenőrzés,

- a hatóságok árszabályozó és árelenőrző tevékenysége,
- a forgalomba hozatal megtiltása stb.

E helyütt részletesen a fogyasztóvédelem polgári jogi eszközeivel kívánok foglalkozni. A polgári jogi eszközök két csoportra oszthatók: általános fogyasztóvédelmi és minőségvédelmi eszközökre.

Általános fogyasztóvédelmi eszközök:

- a tisztességtelen gazdálkodás tilalma,
- a fogyasztói érdeksérelmet okozó tevékenység tilalma,
- indokolatlan, egyoldalú előnyt tartalmazó általános szerződési feltételek tilalma, valamint
- a termék hibája által okozott személyi sérülés és dologi kár megtérítése (termékfelelősség).

Minőségvédelmi eszközök:

- termékszavatosság,
- jótállás,
- termék minőségének meghatározása és a minőség ellenőrzése,
- védjegy, eredet és származás megjelölése.

A fogyasztóvédelem hatékonyságát minden országban meghatározzák a jogsértés esetén igénybe vehető eszközök. Polgári jogunk szankciórendszere – jogforrási szempontból – kettős: a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló 1990. évi VXXXVI. törvény kibővítette a Polgári Törvénykönyvben rögzített jogkövetelmények körét. Számos, a fogyasztóvédelemben eddig nem alkalmazott, de a polgári jogban egyébként ismert szankció alkalmazását (pl. szerzői jogbitorlás esetén igénybe vehető eszközök) tette lehetővé a fogyasztói érdekek védelmére. A versenyjogi szankciók többsége nem jelent közvetlen vagyoni hátrányt. A jogsértés bekövetkezése esetén a bíróság megállapíthatja:

- a jogsértés megtörténtét,
- a jogsértőt kötelezheti magatartásának abbahagyására, illetőleg eltilthatja a további jogsértéstől,
- kötelezheti a jogsértőt, hogy nyilatkozzal, vagy más megfelelő módon ajon elégtételt és szükség esetén elrendelheti a jogsértő részéről, vagy költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosság biztosítását,
- elrendelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását, továbbá a jogsértéssel ellátott vagy forgalomba hozott áru jogsértő jellegétől való megfosztását, illetőleg – kivételesen indokolt esetben – megsemmisítését.⁹

Az eddig említett jogkövetkezményeken túl, a bíróság a fogyasztói érdeket sértő tisztességtelen gazdasági tevékenység esetén is alkalmazhatja a Polgári Törvénykönyvben megfogalmazott jogkövetkezményeket.

Abban az esetben, ha a gazdasági erőfölényben lévő szerződéses partner ugyanazzal a fogyasztóval szemben ismételt és indokolatlanul elzárkózik a szerződéskötéstől, a bíróság a sérelmet szenvedett fél kérelmére a szerződést létrehozhatja és annak tartalmát megállapíthatja (kivéve, ha az

ellenérdekű fél bizonyítja, hogy a szerződés teljesítésére nem képes, vagy a szerződés teljesítése nemzetgazdasági érdeket sértene).

A bíróság kötelezheti a jogsértőt a fenyegető kár megelőzéséhez szükséges intézkedés megtételére, vagy biztosíték adására. Amennyiben a kár bekövetkezett, a bíróság kártérítés fizetésére kötelezheti a jogsértőt.

Amennyiben a fogyasztók megkárosítása szerződés révén valósul meg, vagy szerződéses viszonytal kapcsolatos, az érintett szerződés semmisnek tekintendő. (Jogszabály a semmisségtől eltérő jogkövetkezményt is megállapíthat.)

A fogyasztóvédelem eszközei között a nyugati országokban funkcionál egy speciális jogi lehetőség, az ún. közérdekű kereset. Hazai jogunk is ismeri ezt a jogintézményt, amikor a szerződések világára kellő rálátással rendelkező szervezet nem egyetlen érintett személy, hanem nagyobb számú fogyasztó érdekében lép fel. Jogunk két esetben teremti meg a közérdekű igényérvényesítés lehetőségét. Az egyik eset az indokolatlan, egyoldalú előnyt tartalmazó általános szerződési feltétel közérdekű megtámadása, amely a szerződéses kikötés abszolút hatályú érvénytelenségét vonja maga után. A tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló törvény a köz érdekében való fellépés újabb lehetőségét teremtette meg.

A közérdekű igény érvényesítése módot ad arra, hogy a fogyasztók széles körét érintő és jelentős hátrányt okozó tisztességtelen gazdasági tevékenységet folytató személy ellen az arra feljogosított szervek – Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége, Magyar Gazdasági Kamara, Fogyasztók Országos Tanácsa és a szövetkezetek országos érdekképviselői szervei – pert indítsanak a fogyasztók szavatossági jogainak érvényesítése iránt. A kereset akkor is benyújtható, ha a sérelmet szenvedett fogyasztó személye nem állapítható meg. A bíróság az igény megalapozottsága esetén:

- kötelezheti a jogsértőt az ár leszállítására,
- az áru kicserélésére,
- a vételár visszafizetésére, továbbá

– feljogosíthatja a keresetindításra jogosult szerveket arra, hogy a jogsértő költségére az ítéletet országos napilapban közzétegyék.

Amennyiben a sérelmet szenvedők ismertté válnak, a jogsértő köteles az ő igényeiket az ítéletnek megfelelően kielégíteni. Mindez nem érinti a sérelmet szenvedők arra irányuló jogait, hogy a Polgári Törvénykönyvben meghatározott más igényeket érvényesítsenek a jogsértővel szemben.

A fogyasztóvédelem szankciórendszerében a „tisztá” polgári jogi eszközök mellett az államigazgatási joggal határos jogvédelmi eszközök is helyet kapnak. E körbe sorolható, hagyományos eszköz a gazdasági bírság. Itt említhetjük meg továbbá a piacfelügyeletet ellátó minisztériumnak azt a jogát, hogy a jogsértőt eltiltsa a további tisztességtelen gazdálkodástól, illetve a fogyasztók megkárosításától.

A tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló törvény (versenytörvény) fogyasztóvédelemre irányuló hatásait a következőkben lehet összefoglalni: A törvény alkalmazási köre kiterjed a teljes – vállalkozói

tevékenységre centralizált – gazdasági életre. Gazdasági tevékenység alatt a törvény az üzletszerű ellenérték fejében megvalósuló, termelő vagy szolgáltató tevékenységet érti.

A fogyasztóvédelmi szabályozás körében a törvény tiltja a versenytársak közötti jellegbitorlást éppúgy, mint az árukapcsolást, vagy az áremelések előtti áruvisszatartást. Tilos a fogyasztók megsértése, az árunak megtévesztésre alkalmas jelzőkkel való ellátása, a törvényesen előírt kellékek hiányának elhallgatása és a hiánycikkek reklámozása is. Tiltja a versenykorlátozó, kartelljellegű megállapodásokat: a rajonírozást, a bojkottáló kizárást, az árkartellt.

Lényeges vonása a törvénynek, hogy hatósági ellenőrzéshez, illetve előzetes engedélyhez, illetve állásfoglaláshoz köti:

– a gazdaságilag indokolt közös célok érdekében tervezett kartellszerű együttműködések engedélyezését, közelebbről azt, hogy együttműködésük nem esik jogszabályi tilalom hatálya alá, vagy mentesül a tilalom alól;

– a vállalkozók szervezeti egyesülését (beolvadás, összeolvadás), ha a résztvevők együttes részesedése adott termék piaci forgalmából a 30%-ot meghaladja, illetve együttes árbevételük 10 milliárd Ft fölött van;

– szervezeti egyesülés hiányában is engedély alá esik az a vállalkozói tevékenység, amely fölött meghatározó befolyást szereztek és a befolyásoló, valamint a befolyásolt azonos árut forgalmazva, adott piacon 30% feletti részt szerzett.

A törvény feljogosítja a versenyfelügyeleti szervezetet a fogyasztók széles körét érintő igények érvényesítésére.

A törvény szabályozza a versenyfelügyeleti szervezet államigazgatási jellegű – de a törvény egész területére kiterjedő – eljárási, döntési és bírságozási jogosultságát. A fejlett piacgazdaságok többségében a jogsértések, az okozott károk megállapítása, a szankciók alkalmazása független és törvényes garanciák között működő bíróságok feladata. A törvény mintegy bírói jogosultságot teremt az államigazgatási keretek között működő Versenyhivatal javára. Ennek megfelelően:

– a perindításhoz hasonló kérelem alapján, vagy hivatalból indulnak eljárások;

– a vizsgálat után a Versenyhivatal tanácsban tárgyalja az ügyet, bizonyítási eljárást folytat le;

– más vállalkozók kötelesek felvilágosításokkal szolgálni és iratokat átadni neki;

– határozatot hoz (esetleg tárgyaláson kívül) és e határozatot nyilvánosságra hozza.

A Versenyhivatal fel van jogosítva bírság kiszabására anyagi előny megállapítása esetén. Ezen túlmenően jogosult a vállalkozót kártérítés fizetésére kötelezni.

Végül a versenyhatóság határozatilag megállapíthat jogsértést, ettől eltilthat, elrendelheti az eredeti állapot helyreállítását, eltilthat a veszélyeztető magatartástól, továbbá megtilthatja a tervezett áremelést.

A Polgári Törvénykönyv eddigi aktuális változtatása nem a gazdasági élet széles körű, átfogó szabályozásának megvalósítását célozta, kizárólag arra szorítkozott, hogy a törvénykönyv azon rendelkezéseit módosítsa, amelyek már nincsenek az Alkotmánnyal és a kialakult jogrend egyéb fontos szabályaival összhangban. A Ptk. teljes körű átalakítása, vagyis egy új törvénykönyv kialakítása csak hosszabb előkészítés eredményeként várható. Bár a kizárólagos gazdálkodó szervezetek privilegizált jogállására vonatkozó szabályok megváltoztak, új fogyasztóvédelmi szabályok kialakítása még várat magára. Az új magánjogi törvény megalkotása fel fogja vetni a fogyasztóvédelmet érintő legfontosabb ágazati jellegű jogforrások, mint pl. a Belkereskedelmi törvény, a kötelező jótállásról rendelkező jogszabályok, a minőség tanúsításáról rendelkező jogi normák deregulációjának problémáját is. Ezen szabályokat vagy beépítik a magánjogi törvénybe, vagy – kevésbé elképzelhetően – egy fogyasztóvédelmi kódexbe.

Jelenlegi helyzetükben a Ptk. átmeneti módosítását illetően a fogyasztóvédelmi jogintézmények érdemi változtatása nem várható. A termékszavatosság és a jótállás párhuzamos érvényesítésének lehetőségei feltehetően fennmaradnak, a közérdekű igényérvényesítés viszont kizárólag az általános szerződési feltételek közérdekű megtámadásának lehetőségét illetően marad meg. A tömegügyletek, típusszerződések átfogó szabályozása éppúgy hiányozni fog a törvényből, mint a versenytárgyalások során kialakítandó szerződések kérdésköre.

Továbbra is problémát jelent a Ptk. és a Versenytörvény közötti összhang kérdése. A polgári jogviszonyból eredő jogviták bírói útra terelhetőségének elvét (Ptk. 7. §) a Versenytörvény jelentősen megtöri. A gazdasági erőfölénnyel való visszaélés a jogügyletek érvénytelenítését jelenti a Ptk. szerinti megtámadás és a Versenytörvény szabályaiba ütközés miatt előálló semmisség eseteiben. Ugyanakkor a Versenytörvény nem a polgári jogi következmények alkalmazásának útját kívánja erősíteni. A Ptk.-ban szabályozott és kizárólag bírói úton elbíráható polgári jogi kárfogalom teljes ellentétét képezi az államigazgatási kármegállapítás és a kárigények hatósági úton történő kialakításának rendszere.

Végül szeretnék foglalkozni az egyetlen újonnan megszületett, kifejezetten fogyasztóvédelmi célzatú jogszabállyal, a termékfelelősségről szóló 1993. évi X. törvénnyel. A termékfelelősségi törvény preambulumban is rögzíti, hogy a törvény célja a forgalom biztonsága és különösen a fogyasztók védelme, mely szükségessé teszi a termékfelelősségre vonatkozó egyértelmű jogi rendelkezés megalkotását. A másik fontos indoka az önálló termékfelelősségi alakzat bevezetésének hazánk részvétele a nemzetközi, különösen az európai kereskedelemben és csatlakozási szándékunk az Európai Közösséghez. Már említettem, hogy az EK tagországok a Közösség Tanácsának 85/374. számú Irányelvvel egységesítették a hibás termékért való vagyoni felelősség szabályait és kötelezték a tagokat, hogy 1988 végéig irányítsák a nemzeti jogokat az Irányelvben meghatározott szigorú termékfelelősséghez. A 12 tagország közül még Franciaország, Spanyolország és Írország nem tett

eleget a jogegységesítés kötelezettségének. A többi tagország megalkotta a direktíva által előírt termékfelelősségi jogszabályt.

A Közösségen kívüli országokra az a tény, hogy a Közös Piac országaiiban egységes felelősség alapján járnak el, kétirányú kötelezettséget jelent:

– egyrészt a csatlakozás feltételezi a jogi harmonizációt és jogegységesítést, vagyis a csatlakozni kívánó ország bizonyos türelmi idő után köteles jogi normáit az EK-szabályokhoz igazítani. (Megjegyzendő, hogy hazánk 1992-ben a társulási szerződés aláírásával, majd ratifikálásával megtette az első lépést a csatlakozás felé.),

– másrészt a Közösség országaiba irányuló kereskedelem során az exportált magyar termékekre az Irányelv rendelkezéseit kell alkalmazni.

A magyar gyártó, vagy aki terméket szállít a Közösségbe, vagy aki azért minősül gyártónak, mert nevét, árujelzőjét, más ismertető jelét feltünteti a terméken, szigorú felelősséggel tartozik. Az egységesített magyar szabályozás hiánya hátrányos helyzetbe hozná a hazai termelőket a kivitel során és ösztönözné a külföldieket, hogy Magyarországra zúdítsák az olyan minőségi követelményeknek nem megfelelő árukat, amelyeket a saját piacukon a szigorú felelősség miatt nem tudnak eladni. Ez a tény súlyos hátrányt jelentene a fogyasztók számára is. A törvény pozitívuma, hogy időben reagált a Nyugat-Európában tapasztalható tendenciákra és integrálódásunk gyorsítása és a hazai jogban megmutatkozó joghézag pótlása érdekében a jogalkalmazás egységesítésével a fogyasztók érdekvédelmére szigorúbb felelősséget vezetett be.¹⁰

6. Úgy vélem, az előzőekben sikerült érzékeltetnem a fogyasztóvédelmi szemlélet felerősödését és a jogi szabályozásra gyakorolt hatását. Az egyes fogyasztóvédelmi jogintézmények közvetlenül vagy közvetetten hatással vannak az iparjogvédelmi, ezen belül pedig a védjegyjogi szabályokra is. (Pl. a termékfelelősségről szóló jogszabály szerint gyártónak minősül az is, aki nevét, árujelzőjét, más ismertető jelét feltünteti a terméken.) A továbbiakban az áru minőségét közvetlenül kifejező védjegyekről, a kollektív és a tanúsító védjegyekről lesz szó. Az ilyen védjegyek a fejlett piacgazdasággal rendelkező országokban szervesen illeszkednek a fogyasztóvédelem jogi rendszerébe.

Ami a hazai szabályozást illeti jogunk a kollektív védjegyet ismeri, a tanúsító védjegyre vonatkozó jogi szabályozás egyelőre hiányzik. Az együttes vagy kollektív védjegyre vonatkozóan a Védjegy törvény 4. § (3) bekezdése tartalmaz rendelkezést. Ennek értelmében: „Vállalatok jogi személyiséggel felruházott szervezetei (szövetség, érdekképviselői szerv stb.) együttes védjegytalimat szerezhetnek az érdekelt vállalatok által használható védjegyre akkor is, ha maguk gazdasági tevékenység folytatására nem jogosultak, feltéve hogy

a) az érdekelt vállalatok áruinak valamilyen közös jellemzője van (pl. tájjelleg) és

b) az együttes védjegyet a vállalatok a szervezet ellenőrzésével használják.”

Amennyiben tehát a vállalatok közösen használt jelzést kívánnak védjegyként oltalmazni, ennel feltétele, hogy a bejelentési kérelemhez olyan szabályzatot csatoljanak, amely megfelelően rögzíti – többek között – az együttes védjeggyel ellátható áruk közös jellemzőit és a védjegy szabályszerű – ideértve természetesen a meghatározott minőségű áruk tekintetében történő – használatának ellenőrzési módját. Ez a „belső” ellenőrzés garanciája az együttes védjeggyel ellátott áruk állandó minőségének.¹¹ Bacher Vilmos állítása szerint – és ezzel Vida is egyetért Védjegy és vállalat c. könyvében –, a kollektív védjegynek alapvető fogalmi eleme, hogy az azzal megjelölt áruknak valamiféle közös jellemzője legyen, ami nem szükségszerűen és formailag minőségmegjelölés, de általában ezt is tartalmazza. Az együttes védjegy kívülálló részére is a szabályzat alapján megismerhetően garantálja a megjelölt jellemzők vagy minőség állandóságát, fennállását, ellenőrzését. Az együttes védjegy használatára jogosult gazdasági egységeknek elsőrendű gazdasági érdeke a minőség megtartása és ennek érvényesülését egymással szemben is igénylik.¹² Látható tehát, hogy a kollektív védjegy fogyasztóvédelmi jellege vitathatatlan.

Ami a tanúsító védjegyeket illeti, előjáróban le kell szögeznünk, hogy az ilyen védjegyet a hatályos magyar védjegyjog nem ismeri, a gyakorlatban azonban hasonló megoldásokkal találkozhatunk. Az angol–amerikai jogban nevesített oltalmat élvező „tanúsító védjegy” (Certification Trade Mark) fogalmi, illetve törvényi feltétele, hogy azt más személy használja az árukon, mint a tanúsító védjegy tulajdonosa. „Erre hivatott – elsősorban állami – minőségvizsgáló intézetek, szervezetek javára védjegyként bejegyzett jelzések minősülnek tanúsító védjegyeknek, amennyiben a jogosult ennek a védjegynek a használatát meghatározott, elsősorban az áru minőségének megvizsgálásához kapcsolódó feltételek mellett engedélyezi és az így jelzett áru minőségének folyamatos ellenőrzésére, illetőleg ennek alapján megfelelő szankciók alkalmazására (elsősorban a jelzés használatától történő eltiltás) nem csupán jogosult, de köteles is.”¹³ A tanúsító védjegy is kétséget kizáróan fogyasztóvédelmi jellegű. Hazánkban is létezik két olyan védjegyjogi intézmény, amely legalábbis rokonságot mutat a tanúsító védjeggyel: az egyik ilyen az Országos Piackutató Intézet által adományozott „Kiváló Áruk Fóruma” védjegy, az ún. KÁF-embléma, a másik pedig egy tanúsító árujelző: a KERMI Tanúsító Címke.

A KÁF emblémát elsősorban a belföldi ellátás javítása, a lakosság érdekében hozták létre, hogy a maga módján elősegítse a hazai gyártású, illetve a hazai kereskedelem által forgalmazott áruk minőségének, korszerűségének fejlesztését. „E szolgáltatási védjegy gazdasági funkcióját, célkitűzéseit illetőleg különösen nagyra törő: nemcsak egyszerűen a minőséget, hanem a kiváló áruminőséget is hivatott tanúsítani, más szóval különbözőtetett minősítést szimbolizál. Ezért a KÁF-embléma az azt használó

különböző vállalatok gyári védjegye mellett (vállalati vagy termékvédjegy) második védjegyként, azzal egyidejűleg, illetve mellette jelenik meg.”¹⁴

A KERMI Tanúsító Címke gazdasági funkcióját tekintve de facto azonos a tanúsító védjeggyel azzal, hogy ez az áru 6–8 különféle jellemző tulajdonságára informálja a fogyasztót. Mint tájékoztatási eszköz fejlettebb tehát, mint a KÁF-embléma, amely csak általában tanúsítja a kiváló áruminőséget. Azt mondhatjuk, hogy a KERMI Tanúsító Címke átmenetet képez a védjegy és a minőségi bizonyítvány között.¹⁵

A két említett védjegyjogi intézmény azt a problémát hozza a felszínre, hogy ezek de facto tanúsító védjegyek, jogi szabályozottság hiányában azonban csak szolgáltatási védjegyeknek lehet tekinteni. Bár kétségtelen, hogy ezek a minőségvizsgáló szolgáltatást tanúsító védjegyek a szolgáltatási védjegyek körében bizonyos értelemben speciális csoportot alkotnak, ugyanis a szolgáltató tevékenység rendszerint az áruknak valamilyen tulajdonságaik szerint történő vizsgálatára, ellenőrzésére vonatkozik. Emiatt legalábbis quasi tanúsító védjegyeknek lehet nevezni őket. Szükségesnek látszik tehát az egyértelmű jogi rendezés e tekintetben, nevezetesen a tanúsító védjegyek de iure történő elismerése. Ezzel Vida is egyetért, amikor leszögezi ... „ha a jogszabályalkotó hatályos védjegyjogunk továbbfejlesztésére határozza el magát, akkor elsősorban fogyasztói érdekvédelmi szempontból volna indokolt a tanúsító védjegy, mint nevesített védjegyfajta bevezetése.”¹⁶ Ezzel annál is inkább egyet lehet érteni, mert a quasi tanúsító védjegyek köre tovább bővült. Bevezették a „Rendszeresen Ellenőrzött Kiváló Magyar Termék” kategóriáját, védjegyrendszerét, melynek emblémája a magyar korona. E címet akkor lehet elnyerni, ha a kiváló minőség mellett a magyar származású alapanyag felhasználása az egyes termékekben meghaladja az 50%-ot.

A rendszer célja, hogy

- tájékoztassa a fogyasztót, felhasználót a Magyarországon gyártott kiemelkedő minőségű termékekről,
- a védjegy hitelének megteremtésével javítsa a Magyarországon gyártott kiváló termékek piaci pozícióit,
- a gyártókat ösztönözze a kiváló minőségű termékek gyártására és a folyamatos minőségfejlesztésre,
- azáltal, hogy a védjegy elnyerésének alapját képező követelményrendszert az EK előírásaira alapozza, hozzájáruljon az ország image-építéséhez.

A kritériumok összeállításánál tehát alapelv volt, hogy azok az EK előírásait vegyék figyelembe, s olyan szintet állapítsanak meg, amely alapján a termékek a fogyasztó, a vevő számára is érzékelhetően kiváló minőségűek.

JEGYZETEK

1. Lásd részletesen: **Bognár Istvánné dr.**: A fogyasztóvédelem eszközei az ipari tulajdonjog védelmében. Újítók Lapja 1980. évi 16. szám;
Bognár Istvánné dr.: A kereskedelmi név használata és a fogyasztóvédelem. MIE Közlemények 26/1985. szám 159–169. o.;
Dr. Vida Sándor: Védjegy és Vállalat. Közgazd. és Jogi Kvk., Bp., 1982. 331–397. o.;
Dr. Lontai Endre: Fogyasztóvédelmi aspektusok az iparjogvédelem területén. Állam- és Jogtudomány 1979. évi 3. szám.
2. **Dr. Lontai Endre** (1. lj.) id. mű 425. o.
3. **Dr. Vida Sándor** (1. lj.) id. mű 374. o.
4. **Dr. Vida Sándor** (1. lj.) id. mű 376–392. o.
5. **Dr. Vida Sándor** (1. lj.) id. mű 393–394. o.
6. **Dr. Léva né dr. Fazekas Judit**: A Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség részére készült tanulmány. 1992.
7. **Boger, Willian**: The harmonization of European products liability law (Fordham International Law Journal 1986).
8. **Dr. Léva né dr. Fazekas Judit**: Az EGK Tanácsának 1985. július 25-i határozata a termékfelelősségről. Jogtudományi Közlöny 1986. évi 10. szám.
9. Ptk. 85. § (1) bekezdés.
10. **Dr. Léva né dr. Fazekas Judit**: Törvény a termékfelelősségről. Kereskedelmi Szemle 1993. évi 6. szám.
11. **Dr. Lontai Endre**: Polgári jog. A szellemi alkotások joga. Egyetemi jegyzet.
12. **Bacher Vilmos**: A kollektív védjegy. MIE Közlemények 1980. évi 21. szám 87. o., valamint **Dr. Vida Sándor** (1. lj.) id. mű 333–334. o.
13. **Dr. Lontai Endre** (1. lj.) id. mű 187. o.
14. **Dr. Vida Sándor** (1. lj.) id. mű 336. o.
15. **Dr. Vida Sándor** (1. lj.) id. mű 345. o.
16. **Dr. Vida Sándor** (1. lj.) id. mű 357. o.

A FOGYASZTÓI JOG RENDSZERTANI ÉS JOGDOGMATIKAI KÉRDÉSEI*

FAZEKAS JUDIT**

A jogtudományban éles vitákat vált ki a un. funkcionális jogterületek, mint például a fogyasztóvédelmi jog létjogosultságának problémája.

A tanulmány célja a fogyasztóvédelmi jog tárgykörébe tartozó fogalmi és rendszertani kérdések ezen belül a fogyasztóvédelmi jog autonómiája és elmélete körüli viták összefoglalása és elemzése.

1. A fogyasztói jog célja, funkciója

A fogyasztóvédelmi jog fogalmi céljára vonatkozóan a jogirodalomban sokféle definícióval találkozhatunk. Következik ez a jogterület pluralizmusából és interdiszciplináris jellegéből. Abban szinte mindegyik szerző definíciója közös, hogy a jogi szabályozás célja egy megfelelő egyensúlyi helyzet létrehozása a piaci viszonyok két szereplője, a fogyasztó és termelő/kereskedő között annak érdekében, hogy a fogyasztónak optimális döntési lehetősége legyen, vagyis, hogy érdekei a lehető leghatékonyabban érvényesüljenek.

Lontai Endre meghatározásában a legfontosabb fogyasztói érdekek, hogy "a javak bőségben, megfelelő választékban és minőségben álljanak rendelkezésre, legyenek megbízhatóak, biztonságosak, káros mellékhatásoktól mentesek, tetszetős kivitelűek, jusson hozzá a fogyasztó a javakhoz diszkrimináció-mentesen és ésszerű feltételek mellett, így különösen elfogadható áron kapjon a megszerezni kívánt javakkal kapcsolatban teljes és korrekt tájékoztatást az áru sajátosságairól, eredetéről, a hibás

* A tanulmány a szerző OTKA kutatása keretében készült.

** DR. FAZEKAS JUDIT

egyetemi docens

Civilisztikai Tudományok Intézete

Kereskedelmi Jogi Tanszék

3515 Miskolc-Egyetemváros